

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

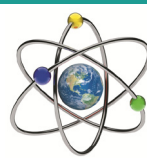
No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 640 sahifa,
2-sentyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti innovatsion faoliyatini rivojlantirish jarayoni.....	14
Ibragimova Gulsanam Nematovna	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim metodikasida qo'llanilishi va o'qituvchi kompetentligiga ta'siri	22
Abduyev Sheroz	
Boshlang'ich ta'limda "tabiatshunoslik" fanini raqamli platformalar orqali o'qitish metodikasini takomillashtirish: 5e modeli asosida dizayn, baholash va joriy etish.....	25
Ahmadaliyev Shohruh Bahromjon o'g'li	
Ingliz va rus leksikografiyasida o'zbek milliy taom nomlarining lingvistik tahlili	30
Bobojonova Zarina Rashidovna	
Rahbarlarda til bilish darajasi va hissiy intellekt (eq): o'zaro bog'liqlikni o'rganish	34
Isaqlulova Baxtigul Xo'jamovna	
Frazeologizmlarni o'rgatishda matn asosida integratsiyalashgan dars modeli: xorijiy til o'rganuvchilar tajribasi	38
Jumayeva Sadbarg Mirolimovna	
O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari: rivojlangan davlatlar tajribasi tahlili	42
Karimova Moxichehra Rixsibayevna	
Rus va ingliz tillarida sharqona realiyalarning leksik-semantik tasnifi	46
Kulmamatova Aziza Do'stmamat qizi	
TRIZ metodikasi asosida texnokratik bolalar bilan ishlash tizimini takomillashtirish	50
Orifjonova Mavludaxon Abduqaxxor qizi	
Raqamli ta'lim muhitida pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish.....	53
Raximberganova Munajat Muzaffar qizi	
Structure of Social Conflict and Stages of its Development	57
Zaynutdinova Shahnoza Yuldashevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini baholash va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish.....	60
Abduraxmonova Nigoraxon Akramali qizi	
Expression of National Mental Characteristics in the Uzbek Lullaby.....	64
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	
Bo'lajak "texnologiya" fani o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativ kompetentlikni rivojlantirish tizimining pedagogik zarurati	69
Avazov G'oyibnazar Berdiyevich	
Bo'lajak tarbiyachilarda integratsiyalashgan ta'lim faoliyatini rivojlantirish orqali kommunikativ salohiyatini shakllantirish	72
Baratova Yulduz Asadullayevna	
Umumta'lim maktablarida molekulyar fizikani o'qitishning hozirgi holati	76
Boymirov Sherzod Tuxtayevich, Xudoynazarova Visola Musurmonqul qizi	
Ingliz tilini o'qitishda talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini akt vositasida rivojlantirish	80
Ergasheva Sevaraxon Ravshanjon qizi	
Maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish istiqbollari.....	84
O'rinova Feruzaxon O'ljayevna, Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi	
IIV litsey o'quvchilarining liderlik kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari.....	90
Gadoyeva Dildora Baxtiyorovna	
Improving the System of Human Resource Capacity Management in Higher Education Institutions: Evidence from Uzbekistan	98
Imomov I., Umirova D.	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatishning zamonaviy usullari.....	104
Iskandarova Munisa Bahodir qizi	
Tarbiyachi-pedagoglarning emotsional kompetensiyasini rivojlantirish	107
Jovmirzayeva Nargiza Quvondiqovna	

Maktabgacha ta'lim yoshdagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning pedagogik-psixologik usullari	110
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinov	
Blum taksonomiyasi asosida ilmiy kompetentlikni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	113
Mustafayeva Nilufar Ulashovna	
Maktabgacha yoshdagi ovoz buzulishiga ega bolalar bilan guruhli mashg'ulotlarni tashkil qilish	117
Umida O'tbasarova Mexmanovna, Maksudbekova Xovvajan Xamidbek qizi	
Bolalar jamoasida do'stona munosabatlarni shakllantirishda rivojlanish markazlarida loyiha asosida o'qitish texnologiyasidan foydalanish usullari	121
Quronova Ismigul Xolmurod qizi	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda innovatsion metodlar orqali o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	126
Rustamova Davlatxon Toyirjon qizi	
Oliy ta'limda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning innovatsion modellari	131
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna	
"Tibbiy radiologiya" fanini o'qitishda pedagogik muloqot orqali tanqidiy operativ muloqotni o'stirishning o'ziga xos xususiyatlari	139
Shukurova Sevara Ilhomovna	
Improving High Jump Techniques	143
Tajimbetov Anvar Tengeldayevich	
Filologik va ijtimoiy-siyosiy fanlarda ta'lim jarayonining innovatsion metodlari	146
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Понятие логического мышления и его особенности у младших школьников	149
Ахмаджонова Нозима Нодиржон кизи	
Интеграция психологии, обучения английскому языку, дошкольного образования и туризма: междисциплинарная модель формирующего опыта	152
Омонуллаева Дилофуза Асадулла кизи	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyatida ijtimoiy motivlarni shakllantirish usullari	157
Abduvaxobova Nodira	
Boshlang'ich ta'limda kognitiv faollikni rivojlantirishning afzalliklari	160
Ismailova Nozima Umaraliyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnni tahlil qilishga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati	164
Utanbayeva Dildora Abdixadirovna	
Dorivor o'simliklar kursini o'qitish metodikasini takomillashtirishda keys texnologiyalaridan foydalanish	168
Mirzaboyev Timur Bisenbay o'g'li	
Oliy ta'lim talabalarida ijtimoiy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish: empirik tadqiqot natijalari	171
To'raqulov Akbar Rustam o'g'li	
Gerontotexnologiya ijtimoiy-pedagogik innovatsiya sifatida	175
Temirova Muyassar Abdulkarim qizi	
O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda Sharq mutafakkirlarining qarashlaridan foydalanish	180
Raximova Surayyo Otabek qizi	
Yoshlarni kasb tanlashda ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni baholash	183
Biysenov Temirbek Taumuratovich	
Talabalarni ta'limiy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishning ahamiyati	188
Choriyeva Surayyo Choriyevna	
Differences Between Computer-Based and Paper-Based Assessment in Inclusive Education	192
Davidova Sayyora Sirojiddin kizi	
Raqamli muhit sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining pedagogik modeli va tajriba-sinov natijalari	196
Donayeva Nozimaxon Norbo'tayevna	
Intellekt xarita yordamida o'quvchilarda "emotsional intellekt"ni rivojlantirish	201
G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik ahamiyati	206
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion yondashuv asosida boshqarishning nazariy asoslari	210
Mannanova Nargiza Xaydarovna	

Ingliz tilini o'rgatishda ona tilidan keng foydalanishning salbiy va ijobiy jihatlari	215
<i>Masharipova Kumushoy Amin qizi</i>	
The Relationship Between Critical Thinking and Reading Comprehension in Primary School Students	218
<i>Mavlonova Dildora Shukhrat kizi</i>	
Tasviriy san'at mashg'ulotlarida zamonaviy metodlardan foydalanish	222
<i>N. K. Musayeva, U. O. Ziyatova</i>	
Singapurning ta'lim falsafasi: korporativ madaniyatni ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish bilan integratsiyalash ...	226
<i>Nishonov Xayrulla Xolmirzaevich</i>	
The Anthropocentric Paradigm in Modern Linguistics: Cognitive Linguistics and Linguacultural Studies in The Study of Language, Consciousness, and Culture	230
<i>Rajabova Shaxlo Shodmonovna</i>	
Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirishda nostandart yondashuvning ahamiyati	234
<i>Ramazonova Salomat Saidovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kreativ sinflar ishini tashkil etishga tayyorlash	238
<i>Saidova Gulruh Halim qizi</i>	
O'zbek oilalarida ota-ona va farzand munosabatlarini tashxis qilishning psixologik xususiyatlari (Farg'ona vodiysi misolida)	242
<i>Turg'unboeva Azizaxon G'ulomovna</i>	
Сущность и специфика развития билингвизма у детей дошкольников	246
<i>Истамова Нигора Азимжановна</i>	
Zamonaviy rahbarning innovatsion boshqarish texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari	249
<i>Xakimova Dildora Mashrabjonovna</i>	
Креативный подход к развитию лингвометодического мышления студентов-филологов	253
<i>Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна</i>	
Umumta'lim maktablarida tarbiya darslarini tashkil etish ijtimoiy zarurat sifatida	257
<i>Rashidova Gulnoza G'ulomovna</i>	
Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati	261
<i>Xaydarov Sulaymon Amirqulovich</i>	
Xronotop nazariyasiga tahliliy yondoshuvlar va qarashlar	265
<i>Avazov Vahabjon Tolibjon o'g'li</i>	
Ko'zi ojiz bolalarning rus tili darslarida nutqiy kompetensiyasini shakllantirishning psixopedagogik asoslari	268
<i>Abduraximov Asror Sultonali o'g'li</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kasblar haqida dastlabki tasavvurlarni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari	271
<i>Adizova Nilufar Quvondiq qizi</i>	
Zamonaviy media texnologiyalarini ta'lim jarayoniga qo'llashning zarurati	274
<i>Alimov Asadulla Urokbayevich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhitning ta'siri	278
<i>Alimova Umida Jumaboy qizi</i>	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi	282
<i>Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna</i>	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining rivojlanish tarixi va ommalashuvi	286
<i>Hojiyeva Maftuna Ulug'bekovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida raqamli resurslardan foydalanish orqali adabiy kompetensiyani rivojlantirish	289
<i>Islomova Xafiza Azamatovna</i>	
Ona tili o'qitish metodikasi fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish	293
<i>Ismadiyorova Nafisaxon Ibroximjon qizi</i>	
Axloqshunoslikning global muammolari va texnikaviy muhitning inson hayotiga ta'siri	298
<i>Kozimova Nargiza Istam qizi</i>	
Ichki ishlar organlari xodimlarida kasbiy kompetentlikni oshirish va baholash usullarining xalqaro tahlili	303
<i>Mamatqulova Sanobar Ismatillayevna, Eshmurzayev Yigitali Shokirovich, Kadirova Durdonaxon Rustamovna</i>	
Tabiiy fanlarda bilingval ta'lim va CLIL yondashuv	309
<i>Mannobxonova Muqaddamxon O'ktamxon qizi</i>	

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda pragmatik muammolar va ularning yechimlari	313
Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi	
Poshshoxo'ja Ibn Abdurahobxo'janing "Miftoh ul-adl" asaridagi pedagogik qarashlari	317
Muzaffarova Farida Muxtor qizi	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matn tushunishni shakllantirishda germenevtik metodlarning nazariy asoslari	321
Nazirova Shaxnoza Odinajon qizi	
Axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishda raqamli gigiyena va internet xavfsizligi	324
Ramazonov Jahongir Djalolovich	
Informatika fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar	328
Sadinov Otabek Vaxodirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijtimoiylashuvida musiqa fanining ta'siri	332
Shahobiddinova Zilola Orif qizi	
Madaniy-ijtimoiy va ta'limiy omillarning bolalarning aqliy rivojlanishiga ta'siri	335
Shirinov Otabek Tuvlovich	
Tadqiqot metodi vositasida o'quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlikni rivojlantirish	338
Suyarov Kusharbay Tashbayevich	
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kommunikativ kompetensiyasi va nutq madaniyati	342
Saipova Hilola Abduhamitovna	
"Ekologik ochiq o'yinlar" 5–7 yoshli bolalar uchun	346
Tangirov Zoir Xo'jakulovich	
Yuqori malakali taekvondochilarni o'ziga xos genetik xususiyatlarini hisobga olgan holda sport seleksiyasi	350
Tursunaliyev Ulug'bek Shavkatjon o'g'li	
Musiqa maktabi o'quvchilarida madaniy qadriyatlar va ustoz-shogird an'analarining uzluksiz rivojlanishi ..	353
Seytanov Bayrambay	
Imom Buxoriyning "Al-Jome' as-sahih" asari talabalarda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish omili sifatida	356
Abduhalimova Nigora	
O'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda AKT vositalaridan foydalanishning metodik asoslari	359
Abdullayeva Zarnigor Usubjon qizi	
Коммуникативная компетентность и культура общения преподавателей начальных классов	364
Арысланбаева Анора Бердаховна	
Проблемы методической подготовки учителей в развитие дискурсивной компетенции по РКИ у учащихся уровня В1 средних общеобразовательных школ Узбекистана	366
Набиева Зарнигор Муминжон кизи	
"Tarbiya" darslari orqali o'quvchilarda huquqiy savodxonlikni rivojlantirish	369
Atamuradov Xasan Yuldoshevich	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining inklyuziv ta'limga tayyorgarligi: pedagogik va psixologik asoslari	374
Baxromova Guljamol Dilshodjon qizi	
Tajriba metodlari orqali maktab o'quvchilarida tabiat hodisalarini bashorat qilish ko'nikmalarini shakllantirish	378
Baxtiyor Imanov, Begali Xoliqnazarov	
Bo'lajak pedagoglarning tashkillashtiruvchi-boshqaruvchilik kompetentligini shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari	384
Japparbergenova Indira Bayramovna	
Integrativ yondashuv asosida biologiya fanidan olimpiada masalalarini yechish metodikasi	387
Jumanov Muratbay Arepbaevich, Raxmatov Uchkun Ergashevich	
Darslarni tashkil qilishda 4K modelini qo'llash imkoniyatlari	393
Kadirov Tulkin Baxridinovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalarga tasviriy faoliyatning noodatiy usullarini o'rgatish metodikasi	397
Maxmudova Nasiba Nurmuxammetovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida funksional savodxonlik tushunchasini ilmiy-pedagogik asoslash masalalari	406
Mirzaliyeva Gulhayo Abdulazizovna	

So'rovga asoslangan ta'lim texnologiyasining bosqichlari va qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish	410
<i>Orifjonova Iroda Orifjon qizi, Ochilova Mehrubon Suratovna</i>	
Dermatovenerologiya fanini CASC (Critisize, Analyze, Summarize, Conclude) modeli orqali o'qitish va uning talabalar klinik kompetentligini oshirishdagi o'rni	415
<i>Po'latov Boburbek Ta'lat o'g'li</i>	
Sport faoliyatida stress holatini tadqiq etishning nazariy asoslari.....	419
<i>Ruzmatova Nigina Shotilla qizi</i>	
Bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini kreativlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish.....	422
<i>Uchqunova Adiba Roziq qizi</i>	
7-sinf adabiyot darslarida nutqni rivojlantiruvchi o'quv topshiriqlari tahlili.....	427
<i>Umurova Farangiz Askarboy qizi</i>	
O'zbek tilida fe'l birikmalarining pragmatik funksiyalari va ularning ingliz tili bilan qiyosi	430
<i>Xudoynazarova Dildora Shonazar qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi.....	433
<i>Zayniddinova Mahzuna Baxtiyorovna</i>	
Фольклор и время: формирование речевых навыков у детей начальной школы	439
<i>Ниязова Хилола</i>	
Xalq o'yinlari – jismoniy va ma'naviy tafakkur omili	443
<i>Turg'unoy Ahmadjonovna Egamberdiyeva, Ergashoy Valijonova Salimjon qizi</i>	
Использование проектной деятельности для формирования языковой компетенции	446
<i>Чаршамова Мехрийбан Уразбаевна</i>	
Farzandlarni kelajak kasblariga tayyorlash.....	449
<i>Hamroyeva Komila Axmatovna</i>	
Talabalar analitik kompetentligini analitik-dagnostik pedagogik metodlar orqali takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari.....	455
<i>Batirov Kamoliddin Zuhriddinovich</i>	
Universal ta'limiy faoliyatlar: shaxsga xos universal ta'limiy faoliyatlar	458
<i>Abdullayev A'zimjon Abduvali o'g'li</i>	
Kasbiy motivatsiya – bo'lajak o'qituvchilarning raqobatbardoshligini shakllantirish omili	461
<i>Melikova Elnora Shuxratovna</i>	
Shaxsning kompetentligi va uni shakllantirish omillari.....	465
<i>Usmonova Dilobat Elmurodovna</i>	
"Nutq o'stirish metodikasi" fanining didaktik asoslarini takomillashtirish.....	469
<i>Davlatova Ra'no Haydarovna</i>	
Межэтническое взаимодействие в культурных координатах Востока и Запада: нормы, ценности, модели поведения.....	473
<i>Айдарова Диана Смутуллаевна</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni	481
<i>Abdumajitova Sayyohat Abduqosimovna</i>	
Tibbiyot ta'limida talabalarning kommunikativ va tashkiliy kompetensiyalarini rivojlantirishning integrativ yondashuvi va baholash mexanizmlari	484
<i>Abduraimov Abbosbek Odiljon o'g'li</i>	
Talabalarga ingliz tilini o'qitishda virtual reallikdan foydalanishning innovatsion tizimi	488
<i>Alimova Maftuna Ravshanbek qizi</i>	
Mustaqil O'zbekiston sharoitida rezerv va zahiradagi ofitserlar tayyorlash tizimining dolzarbligi.....	491
<i>Aliyorov Alijon Bo'rievich, Teshaboyev To'liqinboy Yoqubovich</i>	
Ekologik barqarorlikka erishishda ekologik ta'lim va tarbiyaning ahamiyati hamda O'zbekiston ta'lim tizimidagi holati.....	496
<i>Bahodirjon Omonov</i>	
Ona va bola o'rtasidagi psixologik munosabatlar tizimida nevrotik holatlarning shakllanishi	500
<i>Bekmirov Tolib Rashidovich</i>	
Effectiveness of Forming a Tolerant Thinking in Future Social Work Specialists	504
<i>Ergashev Ikhtiyor Bakhtiyor ugli</i>	
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi professor-o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni	507
<i>Fazlidjanova Nilufar Xikmatovna</i>	

Indicators and Diagnostic Approaches for Dyslexia in Primary School Students	510
Gaziyeva Saida Turgunovna	
Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarda diqqat va xotirani rivojlantirish metodlari	514
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinov	
Ona tili darslarida esse yozish orqali kreativ fikrlashni shakllantirishning samarali metod va usullari.....	517
Kabulov Inamjan Sharipbayevich	
O'quvchi yoshlarning hayotiy maqsadlarini shakllantirish bo'yicha yondashuvlar	521
Karimova Saida O'ktamovna	
O'quvchilar ovozi rivojlantirishda qo'shiq kuylash malakalarini shakllantirishning ahamiyati	526
Karshiyeva Diyora Abduraxim qizi	
Raqamli ta'lim texnologiyalari va ularning dasturchilar tayyorlashdagi o'rni.....	532
Mastonov Jahongir Mamatqul o'g'li	
Zamonaviy asarlar tanlashning pedagogik va didaktik asoslari.....	535
Musaboyeva Zulfira Iqboljon qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining elektron didaktik ta'minotini rivojlantirish metodikasi	541
Narbayev Farrux Sharafbayevich	
Mentorlik asosida yoshlarning ijtimoiy-pedagogik moslashuvi yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar tahlili.....	548
Nazarova Nigora Ravshanovna	
Zamonaviy baholash texnologiyalarining o'quvchilar motivatsiyasiga ta'siri	551
Norova Nilufar Norbo'ta qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mantiqiy kompetentsiyalarini rivojlantirishning elektron metodikasi.....	555
Olimov Bahridin Jalol o'g'li	
Tanqidiy fikrlash va 4K kompetensiyalarining pedagogik-psixologik mohiyati	560
Qizlarxon Azizova	
Ona tilida so'z turkumlari va ularni ajratish tamoyillari.....	565
Shadmankulova Dilyarom Xalikovna	
Maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish.....	569
Shodiyeva Dilnoza Qodirovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativlik kompetentligini rivojlantirishni o'rganish – pedagogik muammo sifatida	572
Toshpo'latova O'g'li Abdurahmon qizi	
Inklyuziv ta'limda o'qituvchilarning roli va tayyorgarligi.....	576
Xasanova Iroda Ikromjon qizi	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarida kompozitsiyaga oid kompetensiyalarini rivojlantirish	580
Xasanova Munisa Ziyodillo qizi	
Влияние природы, количества, дисперсности и технологии введения наполнителя на свойства композиционных материалов	584
Алимбаев Айбек Байрамович	
STEM ta'limi va sun'iy intellekt: Qoraqalpog'iston maktablari uchun integratsiya hamda amaliy bo'lim	586
Jumamuratov Perdebay Tileubayevich	
Интерактивный метод как средство активизации всех учащихся на уроках родного языка	589
Тажбенова Дина Куанышовна	
Эффективность цифровых технологий в системе образования Узбекистана.....	591
Усмонова Фируза Муродовна	
Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarda jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi ...	595
Yo'ldosheva Mohidil Sobirjon qizi	
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetensiyasini innovatsion yondashuv asosida rivojlantirishning pedagogik zarurati	599
Qurbonova Muxayyo Oltiboyevna	
Mahmudxo'ja Behbudiy merosi, jadid maktablarining g'oyaviy asoslari va ta'limdagi modernizatsiya yo'nalishlari	602
Mirzoyeva Nigora Shavkatjonovna, Abdisamatov Ozodbek	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishini takomillashtirish metodlari.....	605
Nishonova Ra'noxon Abdullojon qizi	
Borrowed Proper Nouns in English and Uzbek: a Comparative Analysis.....	608
Amirqulova Feruza Abdurashidovna	

Ingliz tilini o'qitishda autentik videolarning amaliy samaradorligi.....	613
Dusmurodova Iroda Quvonovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari samaradorligini ta'minlashda direktor va pedagog xodimlarning hamkorlikdagi faoliyati.....	616
Olimjonova Odina Hasanxon qizi	
Boshqaruv psixologiyasi terminlarini tarjima qilish muammolari va ularni hal qilish yo'llari.....	620
Dilafruz Norboyeva	
"Kommunikativ kompetensiya" tushunchasining xorijiy va milliy manbalarda talqini: qiyosiy tahlil.....	624
G'ulomova Begoyim Elmurod qizi	
Ijtimoiy tarmoqlardagi jinsiy jinoyatlarning psixolingvistik tomonlari	627
Rahimqulova Lobar Hamro qizi	
К вопросу обучения местоимению в корейском языке	631
Муҳиддинова Малика Батировна	
The Importance and its Development Models of Critical Thinking	634
Khasanova Shokhista Mirzaakhmad kizi	

ONA TILIDA SO'Z TURKUMLARI VA ULARNI AJRATISH TAMOYILLARI

Shadmankulova Dilyarom Xalikovna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti
"Boshlang'ich ta'limda ona tili va o'qitish metodikasi"
kafedrası dotsenti

ORCID: 0009-0004-8776-8959

Annotatsiya: Ona tilida so'z turkumlari va ularni ajratish tamoyillari tilshunoslikning eng muhim mavzularidan biri hisoblanadi. So'z turkumlari tilning lug'aviy tizimini tashkil etuvchi asosiy bo'limlardan biri bo'lib, ular so'zlarning ma'lum tamoyillarga ko'ra guruhlarga ajratilishini ta'minlaydi. Guruhlarni to'g'ri ajratib olish tilni chuqur anglash, undan samarali foydalanish imkonini beradi. Ona tilining boy lug'at fondi xalqning madaniyati va ma'naviy boyligining yorqin ifodasidir. So'z turkumlari orqali yosh avlod tilning tuzilishi, lug'aviy imkoniyatlari bilan tanishadi, so'z boyligini oshiradi va nutq madaniyatini shakllantiradi.

Kalit so'zlar: ona tili, so'z turkumlari, lug'at, tilshunoslik, leksik ma'no, morfologiya, sintaksis, til strukturasi.

Abstract: Word classes and the principles of their classification in the native language are among the most significant topics of linguistics. Word classes constitute one of the fundamental sections of linguistics, as they form the lexical system of the language. The correct identification of these groups of words allows for a deeper understanding of the language and ensures its effective use. The rich vocabulary of the native language vividly reflects the cultural and spiritual wealth of the people. Through word classes, the younger generation becomes familiar with the structure of the language and its lexical resources, enriches its vocabulary, and develops a culture of speech.

Key words: native language, word classes, vocabulary, linguistics, lexical meaning, morphology, syntax, language structure.

Аннотация: Классы слов и принципы их выделения в родном языке являются одной из важнейших тем языкознания. Классы слов составляют один из основных разделов языкознания, так как они формируют лексическую систему языка. Правильное выделение этих групп слов обеспечивает глубокое понимание языка и эффективное его использование. Богатый словарный запас родного языка является ярким выражением культурного и духовного богатства народа. С помощью классов слов подрастающее поколение знакомится со структурой языка и его лексическими возможностями, обогащает словарный запас и формирует культуру речи.

Ключевые слова: родной язык, классы слов, словарь, языкознание, лексическое значение, морфология, синтаксис, структура языка.

KIRISH

Ona tilida so'z turkumlari tilning lug'aviy hamda grammatik tuzilishini tashkil etuvchi muhim bo'lim hisoblanadi. Til insoniyat madaniyati, fikrlash va muloqot vositasi sifatida shakllanishi va rivojlanishida asosiy omillardan biridir. Har bir so'z o'ziga xos ma'no va grammatik xususiyatlarga ega bo'lib, u til ichida alohida guruhlarga, ya'ni so'z turkumlariga bo'linadi. So'z turkumlarini bilish va ularni to'g'ri ajratib olish insonning ona tilini mukammal o'rganishi va undan samarali foydalanishi uchun zarurdir. Mazkur bo'limda ona tilidagi so'z turkumlari, ularning belgilari, tasnifi hamda ularni ajratish tamoyillari haqida kengroq ma'lumot beriladi, tilning tuzilishi va ishlatilishini tushunishga qaratilgan yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Bu mavzu nafaqat lingvistik nuqtai nazardan, balki pedagogik amaliyotda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, so'z turkumlari yordamida nutqni aniq, ravon va mazmunli ifodalash ko'nikmasi shakllanadi. Shu bois, ona tilini chuqur o'rganish va so'z turkumlarini to'g'ri ajratib olish o'quvchilarning til madaniyatini oshirishda asosiy o'rin tutadi. So'z turkumlari deganda o'z-o'zidan tushunarli bo'ladiki, so'zlar ma'lum bir lingvistik tamoyil asosida guruhlarga ajratiladi. Bular asosan so'zlarning ma'nosiga, sintaktik vazifasiga va shakllanish xususiyatlariga bog'liq bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Soʻz turkumlarining asosiy xususiyati shundaki, ular tilning turli qirralarini aks ettiradi – ot, feʼl, sifat, ravish, predlog va boshqa soʻzlar. Har bir soʻz turkumi oʻziga xos belgilarga, tushunchalarga ega boʻlib, ular yordamida soʻzlarning til ichidagi ishlatilishi va vazifalari aniqlanadi. Soʻz turkumlari qoʻllanilishi tilni oʻrganish va oʻrgatish jarayonida ham aloqa vositasi sifatida muhimdir. Agar tilshunoslikda ushbu guruhlar aniqlanmasa, soʻzlarning maʼnosi, funksiyasi va ular oʻrtasidagi munosabatni tushunish qiyinlashadi. Soʻzlarning til ichida qanday ajratilishiga kelsak, bu jarayon bir qancha tamoyillarga asoslanadi. Avvalo, soʻzning leksik maʼnosi inobatga olinadi – yaʼni, soʻz nima maʼnoni ifodalaydi. Masalan, ism tushunchasi, harakat nomi yoki sifatlarga xos boʻlgan sifatlarni bildiradi. Bundan tashqari, sintaktik vazifa muhim ahamiyatga ega. Soʻz qanday gap boʻlagida ishlatiladi, uning oʻrni nimani koʻrsatadi – bu ham soʻz turkumini aniqlashda yordam beradi. Misol uchun, feʼllar harakatni bildiradi va gapda predikat vazifasini bajaradi. Soʻz shakli va uning oʻzgarish imkoniyati (fleksiyasi) ham muhim koʻrsatkichlardan biri hisoblanadi. Baʼzi soʻzlar – feʼllar kabi – koʻplik, zamon, shaxs kabi shakl oʻzgarishlariga duchor boʻladi, boshqalari esa – masalan, otlar – koʻplik shaklini oladi. Ayrim soʻzlar esa umuman oʻzgarishsiz qoladi ^[1].

Oʻzbek tilshunosligida soʻz turkumlari haqidagi asosiy ilmiy bahslar, avvalo, soʻz turkumlari tasnifi, oʻzaro munosabati, ajratiluvchi guruhlar soni va ularning tarkibi masalasidir. Soʻz turkumlari soni va tarkibini aniqlashda soʻzlarning semantik, morfologik va sintaktik xususiyatlarini nazarda tutish keng tarqalgan. Ammo amaliyotda, asosan, soʻzlarni turkumlashda ularning semantik xususiyatiga tayanish urfga aylangan. Soʻz turkumlari soni va ularning turkumlanish tamoyillari anchadan beri oʻrganilib kelinmoqda. Lekin har qanday usul ham soʻz turkumlarining xolis tasnifini bera olmasligiga qattiq ishongan rus tilshunosi M. N. Peterson soʻz turkumlari sonini va ular bilan bogʻliq muammolarni matn asosida oʻrganishga qaror qiladi va shu maqsadda ulugʻ rus shoiri A. S. Pushkinning “Belkin hikoyalari” (“Повести Белкина”) asarini tanlaydi. Chunki uning yozishicha, hozirgacha rus tilshunosligida ham, jahon tilshunosligida ham soʻz turkumlari haqidagi masala oʻz yechimini topgan emas. Oʻz fikrini dalillash uchun M. N. Peterson mashhur fransuz tilshunosi J. Vandrisning quyidagi soʻzlarini keltiradi: “Soʻzlarni turkumlash nihoyatda qiyin boʻlgani uchun hozirgacha hech kim soʻz turkumlarining manzur boʻlarli tasnifini yaratgan emas. Anʼanaga koʻra, yunon mantiqshunoslari taʼlimotlariga borib taqaluvchi fransuz mumtoz (klassik) grammatikasi 10 ta soʻz turkumini farqlaydi. Ammo bu tasnif hech qanday tanqidga dosh bera olmaydi: uni na faqat boshqa tillarga, balki uni yaratgan (yunon) tiliga nisbatan ham tatbiq etib boʻlmaydi” ^[2].

M. N. Peterson 1885–yil 22–sentyabr kuni Rossiyaning Kerensk, Penza viloyatida dunyoga kelgan. Moskva universitetining tarix–filologiya fakultetini tugatgan. Turli davrlarda turli lavozimlarda ishlagan. U qadimgi va yangi tillarni qiyosiy–tarixiy jihatdan oʻrganib, zamonaviy filologiya muammolari va yozuvchilar tilini tadqiq qilishga harakat qilgan ^[3].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Soʻz turkumlarini ajratish uchun bir necha asosiy tamoyillar mavjud. Birinchidan, soʻzning maʼnosi va undan kelib chiqadigan grammatik xususiyatlari boʻyicha ajratish. Ikkinchidan, sintaksisda soʻzning oʻrni va funksiyasi. Uchinchidan, morfologik tamoyil, yaʼni soʻzning shakl oʻzgarishlari koʻrib chiqiladi. Masalan, feʼl soʻz shaklida kishi, vaqt, koʻplik va holat oʻzgarishi boʻladi.

Soʻz turkumlari koʻpincha uch bosqichda ajratiladi:

- *Birinchi bosqichda* asosiy turkumlar – ot, feʼl, sifat, ravish aniqlanadi.
- *Ikkinchi bosqichda* yordamchi turkumlar – ismiy soʻzlar, koʻmakchi soʻzlar kiradi.
- *Uchinchi bosqichda* esa qatʼiy belgilanmaydigan, lekin til jarayonida muhim hisoblangan soʻz turkumlari oʻrganiladi. Oʻzbek tilida soʻz turkumlari odatda asosiy va yordamchi deb ajratiladi.

Asosiy soʻz turkumlari ichida ot, feʼl, sifat, ravish, son, olmosh kabi guruhlar mavjud. Yordamchi soʻz turkumlari esa predlog, bogʻlovchi soʻzlar va ohang soʻzlaridan iborat. Har bir guruhning oʻziga xos belgisi va qoʻllanilishi bor. Masalan, ot turkumi nom, joy, shaxs, narsa va umumiy tushunchalarni bildiradi. Feʼl soʻz turkumi harakatni, holatni, mavjudlikni ifodalaydi va gapda predikat vazifasida ishlaydi. Sifat soʻzlari esa otlarni aniqlab beradi, ularning sifatini yoki holatini koʻrsatadi. Ravish soʻzlari esa harakat yoki holatning qandayligini bildiradi.

Soʻz turkumlarini ajratishda ona tilning fonetik, morfologik va sintaktik jihatlari hisobga olinadi. Bu jihatlar til ichidagi tizimli munosabatlarni aniqlashda yordam beradi. Misol uchun, fonetik jihatdan ayrim soʻzlar oʻzlari bilan birga keladigan qoʻshimchalar yordamida turkumini koʻrsatadi. Morfologik jihatdan esa soʻzning oʻzgarishi yoki boshqa shakl olishi ularning ajralib turishini taʼminlaydi. Sintaktik jihatdan esa gapdagi oʻrni va vazifasi tahlil qilinadi. Ana shu tamoyillar yigʻindisi soʻz turkumlarini aniqlashni osonlashtiradi.

Soʻz turkumlarini ajratish masalasi nafaqat nazariy tilshunoslik uchun, balki amaliy til oʻrganish yoki oʻrgatishda ham juda muhimdir. Masalan, ona tilini oʻrgatishda, maktab va universitetlarda, lugʻat tuzishda soʻz turkumlarini bilish lugʻat boyligini oshirish, toʻgʻri gap qurish va til madaniyatini shakllantirishda katta rol oʻynaydi. Shuningdek, tilshunoslik, psixolingvistika va til oʻrganishdagi metodologiyalar uchun ham muhim meʼyor hisoblanadi. Yana bir muhim jihati shundaki, tilimizning ijtimoiy va madaniy oʻzgarishlar bilan yuzaga keladigan yangi soʻzlar va iboralarni oʻz ichiga olgan holda tahlil qilinishi orqali soʻz turkumlarining kengayishi va oʻzgarishi kuzatiladi ^[4].

TAHLIL VA NATIJALAR

Soʻz turkumlarini ajratish tamoyillari davomida tilda yangi soʻzlar paydo boʻlishi, ularning grammatik va semantik xususiyatlarini oʻrganilishi kerak. Zamonaviy tilshunoslikda soʻzlarning leksik–semantik holati, ularning bir nechta maʼnolarga ega boʻlishi, polisemiya va sinonimiya kabi xususiyatlar ham koʻrib chiqiladi. Shu bilan birga, soʻz turkumlarining chegaralari baʼzan aniq boʻlmasligi mumkin, chunki baʼzi soʻzlar bir nechta turkumlarga kirishi ehtimoli mavjud. Bu esa tilni yanada murakkab, lekin boy qiladi. Tilshunoslikda bu kabi holatlarni tushunish uchun kontekstga asoslangan tahlillar amalga oshiriladi. Ona tilida soʻz turkumlarini oʻrganish nafaqat lingvistik, balki madaniy, pedagogik va psixologik muhimlikka ega. Tilning barcha qismlari bir-biriga bogʻlangan holda faoliyat koʻrsatadi va bu ham soʻz turkumlari yordamida amalga oshiriladi. Har bir soʻz turkumi tilning kommunikativ funksiyasida oʻziga xos rol oʻynaydi. Til bir vosita sifatida inson fikrini, his–tuygʻularini ifodalashda va ulardan xabardorlikni oshirishda asosiy vositadir. Shu jihatidan, soʻz turkumlarini chuqur tushunish va ularni aniq ajratish til madaniyatini rivojlantirishda yordam beradi ^[5].

Hozirgi oʻzbek tilshunosligida grammatik kategoriyalarni oʻrganish boʻyicha ham turli fikrlar mavjud. Anʼanaviy tilshunoslikda har bir soʻz turkumining grammatik kategoriyalari oʻz doirasida oʻrganilib kelingan boʻlsa-da, keyingi paytlarda soʻz oʻzgartiruvchi vositalar – otlardagi kelishik va feʼllardagi shaxs–son qoʻshimchalari soʻzlarning sintaktik aloqasiga xizmat qiluvchi aloqa–munosabat shakllari deb nomlanib, soʻz turkumlaridan tashqarida oʻrganilmoqda. Bizningcha, har bir kategoriyaning oʻz soʻz turkumi doirasida berilishi maʼqul. Chunki har bir soʻz turkumining kategoriyasi oʻz soʻz turkumi doirasida oʻrganilmasa, soʻz turkumlarining xususiyatlarini bir butun holda tushunmaslikka va ularni tahlil qilishda qiyinchilikka sabab boʻladi. Shuning uchun grammatik kategoriyalar shakl hosil qiluvchilar va soʻz oʻzgartiruvchilarga boʻlingan holda, har bir kategoriya oʻz doirasida oʻrganilishi maʼqul ^[6].

Morfologiyaning shakllanishida S. Usmonovning xizmatlari ham beqiyos. Olimning “Oʻzbek tilida soʻzning morfologik tuzilishi” kitobi bu boradagi jiddiy tadqiqotlar sirasiga kiradi. 1976–yilda nashr etilgan “Oʻzbek tili grammatikasi” kitobida tilshunoslik fanining bir qismi sifatida oʻrganilib, u tilning grammatik qurilishini tekshirishi aytib oʻtilgan. Chunki u soʻz va gapning har bir tildagi formal–grammatik tomonlarini, soʻzning shakl oʻzgarishlarini, soʻz qoʻshishning, soʻz birikmalarining turli koʻrinishlari va vositalarini, gapning tuzilishi va tiplarini oʻrganadi. Keyingi davrlarda, yaʼni oʻrta asrlar va XIX–XX asrlarda yevropa va rus tilshunosligida bu borada bir qancha tasniflar amalga oshirilgan boʻlsa-da, ular koʻpincha aleksandriyaliklar tasnifiga tayangan holda bajarilgan.

Tillardagi soʻz turkumlarining soni haqida olimlar oʻrtasida turli fikrlar mavjud. Masalan, hozirgi zamon rus tilida 10–12 ta, hatto 15 ta soʻz turkumi bor, degan fikrlar mavjud. Ingliz tilidagi soʻz turkumlarining soni turli olimlar tomonidan turlicha talqin qilinadi. Ayrim olimlar hozirda amalda boʻlgan 10 ta soʻz turkumiga (ot, sifat, son, olmosh, feʼl, ravish, predlog, bogʻlovchi, artikl va yuklamalar), yana 4 ta qoʻshib (modal soʻzlar, holat kategoriyasi soʻzlari, undovlar, javob soʻzlar) soʻz turkumlari sonini 14 taga yetkazadilar. Bu – olimlarning soʻz turkumlarini farqlashda qanday va nechta meʼzonlardan foydalanishlariga bogʻliqdir ^[7].

Oʻzbek tilida bugungi kundagi soʻz turkumlarining soni esa 10–12 ta deb koʻrsatiladi. Bular:

- 6 ta mustaqil (ot, sifat, son, olmosh, ravish va feʼl);
- 3 ta yordamchi (koʻmakchi, bogʻlovchi, yuklama);
- 3 ta alohida (undovlar, taqlid soʻzlar, modal soʻzlar) soʻz turkumlaridir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, ona tilidagi soʻz turkumlari tilning tizimli boʻlagidir. Ular tilning lugʻaviy va grammatik xususiyatlarini aks ettiradi. Soʻz turkumlarini ajratishda maʼno, sintaksis, morfologiya va fonetik tamoyillar asosiy rol oʻynaydi. Har bir soʻz turkumi oʻzining funksiyasi va belgilari bilan boshqa turkumlardan ajralib turadi. Bu ajratilishlar tilshunoslikdagi ilmiy yondashuvlarda, til oʻrganish va oʻrgatishda, shuningdek, til madaniyatini shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Ona tilining boyligi, uning lug'at boyligi va nutq madaniyati asosan so'z turkumlari va ularni to'g'ri ajratish asosida rivojlanadi. Tilshunoslik va pedagogik amaliyot uchun bu mavzu muhim bo'lib, hozirgi davrda ham dolzarb masala hisoblanadi. So'z turkumlarini yaxshi tushunish va ularni aniq ajratish nafaqat tilda o'z fikrini mukammal ifodalashga imkon beradi, balki tilning taraqqiyotiga ham hissa qo'shadi. Shuning uchun ona tilida so'z turkumlari va ularni ajratish tamoyillarini chuqur o'rganish va amaliyotda qo'llash til madaniyatining asosiy ko'rsatkichlaridan biri sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ishonch Zikrulloh. Hozirgi o'zbek tili. Kobul: Nigorxona matbaasi, 2014.
2. Sayfullahyeva R. R., Mengliyev B. R., Boqiyeva G. H. va boshqalar. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
3. Zohidov S. (2017). "O'zbek tilidagi so'z turkumlari va ularni sintaktik tahlil qilish usullari". O'zbekiston tilshunosligi jurnali, 4(12), 55–62.
4. Tursunov B. (2019). "So'z turkumlarini ajratishda morfologik tamoyillar". Davlat tilini o'qitish, 1(5), 14–21.
5. Karimova N. (2020). "So'z turkumlari va ularning lug'aviy–semantik xususiyatlari". Til va madaniyat, 3(9), 39–47.
6. Abdullayeva D. (2021). "Ona tilida so'z turkumlarini ajratish va zamonaviy tilshunoslikdagi usullar". O'zbek tilshunoslik tahlillari, 1(2), 10–18.
7. Mamatqulov I. (2022). Tilshunoslik asoslari va so'z turkumlari nazariyasi. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
8. Rahmonova L. (2023). "O'zbek tilida so'z turkumlarini morfo–sintaktik tahlili". Ilmiy izlanishlar to'plami, 6(1), 77–85.
9. Xolmurodov T. (2024). "So'z turkumlari tasnifi va ularni ajratish mezonlari". Til ilm-fani sharhlari, 2(3), 20–29.
10. Oripov M. (2017). "O'zbek tilida so'z turkumlarini ajratish va toifalash muammolari". Filologiya fanlari, 3(15), 33–41.
11. Xudoyberdiyev S. (2019). "So'z turkumlari va ularni ajratish mezonlari". O'zbek tili va adabiyoti, 2(7), 12–18.
12. Yoqubov R. (2020). "O'zbek tilidagi so'zlar morfologiyasining asosiy tamoyillari". Tilshunoslik fanlari, 4(10), 44–52.
13. Hamroyev D. (2021). "So'z turkumlari va ularning til tizimidagi o'rni". O'zbekiston Fanlar Akademiyasi, 5(1), 61–70.
14. Baxromov J. (2023). Tilshunoslik nazariyasi va so'z turkumlari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.